

Budai Főár

A B. Zs. H. Budai Körzetének Havi Lapja * 2021-2022. December-Január * 5782. Tévét-Szót * XXIII. évfolyam 9. szám

Jó zsidónak lenni?

Dr. Verő Tamás:
Jó zsidónak lenni?
1. oldal

Imaidők
2. oldal

Jahrzeitek
3. oldal

Porosz Péter:
A ház falán a jel
4. oldal

Klacsman Borbála:
„Ne várj választ egy hónapig”
5-6. oldal

Róbert Péter:
„Aranyszájú pap” és a cionista
embermentő unoka
6-7. oldal

Sámuel Péter:
Száz éves az Ulysses
8-10. oldal

Kácsor Zsolt:
Gitta könyve
11-12. oldal

**Corrie ten Boom, a holland
órás mesternő...**
13-14. oldal

**Bennett: A Moszad múlt hónapban
részt vett egy küldetésben...**
13. oldal

A II. világháború leghíresebb kémnője
14. oldal

Idén lett 85 éves az a zsidó asszony...
15. oldal

Kiemelt ünnepeink
Beköszönt a fák újéve, TuBisvát
16. oldal

Linda nemrég bát micvára készülő lányoknak tette fel a címben feltett kérdést, és Dr. Kivovics Péter (a nagypapa) kereste rá a választ. Mi tudjuk a választ? Mit érzünk, jó zsidónak lenni? Ha igen miért? Ha nem jó zsidónak lenni, akkor azt mi indokolja?

Egy friss felmérés szerint - bár nem mindenki számára volt annyira váratlan - majd minden második Magyarországon élő emberben van ellenérzés a zsidókkal szemben. Magyarország elnyerte azt a kétes dicsőséget, hogy a vizsgált országok közül bekerült az első három nemzet közé, ahol a legerősebb az antiszemitizmus. Nem sok mindent tudunk tenni ez ellen az „eredmény” ellen, szinte csak az oktatás marad az egyetlen fegyverünk. De mi milyen választ tudunk adni a feltett kérdésre közösségünkön, családunkon belül? Saját érzéseink és értelmi szintünk adja meg a választ.

Az utóbbi időszakban sokszor hangoztatott tény, hogy Európában az egyik legnagyobb létszámú élő zsidó közösség Budapesten található. Sajnos a vidéki zsidóságot deportálták, megsemmisítették, a pesti gettó túlélői, valamint a soá/holocaust/vész-korszak leszármazottai adják a mostani létszámot. Fizikai atrocitások kisebb számban érik az itteni zsidókat, mint pl. francia hitsorsosainkat. Nagyon szomorú, hogy Lengyelországban zsidók nélkül is izzó a gyűlölet.

Tényleges testi támadásoknak jellemzően nem vagyunk kitéve. Van több zsidó bölcsőde és óvoda, számos iskola is működik, egyetemből is van kettő, és kóser ételhez is hozzájuthat bárki. Zsinagógák kínálatával is jól el vagyunk látva, irányzatok, és szigorítások színes skáláját tapasztalhatja meg bárki.

És mégis ott a kérdés: jó zsidónak lenni? Ez pozitív élményekben, életérzésekben kell/kellene megnyilvánuljon. A cikk olvasása közben idézzük fel a legutóbbi jó élményünket, amely a zsidósághoz kapcsolódik. Van-e ilyen? Vagy csak szorongást érzünk?

A jó érzések elsősorban a zsidó otthonokban kell, hogy ériék a családokat, természetes módon legyen a lakásnak egy egyedisége, egy kisugárzása, amelyben a zsidóság ott van. A másik közeg a zsinagó-

ga, a közösség. A tárgyi szükségletek, és a körülmények többé-kevésbé adottak (ugyan van még sok-sok javítani való), hogy a jó zsidó érzést a szűkebb körön kívül, a tágabb közegben, a közösségben is megszerezzük, megéljük. Azt gondolom, hogy ma bárki megtalálhatja azt, ami jó érzéssel töltheti el.

Vallásos és még vallásosabb helyet, tudományosabb vagy liberálisabb közösséget, zenét, dallamokat, szellemi élményeket nyújtó zsinagógákat... Ahhoz, hogy mindezt megtaláljuk, nekünk is kell tennünk pár lépést. A közösségben, ahol hasonló vagy teljesen különböző embereket találunk, de valami megfog és ott tart, újra, meg újra visszahív, akkor ott jó zsidónak lenni.

Ritkán találkozom a zsidóellenességgel, egyrészt mert próbálom kizárni az életemből, másrészt, mert az én családi és közösségi buborékom felém csak jót sugároz. Mindannyian építhetünk egy védelmi vonalat, mert ezt kell tennünk (ez nem olyan, mint amikor a strucc homokba dugja a fejét), mert látjuk és tapasztaljuk a körülöttünk élőket, és a nagy társadalomban meglévő idegenellenességet, a zsidósággal szembeni ellenérzést. A mindennapokban olyan légkörben jó lenni, ahol pozitív viszonzatolást, szeretetet, békét, békességet, zsidó érzést kapunk vissza. Ennek a „védőbástyái” csakis a zsidó otthon és a zsinai lehetnek. Használjuk, építsük tudatosan, és akkor jó lesz zsidónak lenni. (A címben feltett kérdésnek még nagyon sok vetülete van, de ennek kibontását más közegekben folytathatjuk: például nálad otthon, kedves olvasó, a fejedben, és nálunk a zsiniban....)

Gondoljunk arra, hogy nekünk mi lenne a válaszuk, és mit tudnánk tenni annak érdekében, hogy jó legyen zsidónak lenni, vagy még jobb lehessen zsidónak lenni.

Kívánom magunknak, hogy legyen erőnk, kedvünk minél többször jó zsidó társaságban eltölteni az időnket!

Dr. Verő Tamás
főrabbi

☆ Imaidők ☆

2021-2022. év decemberi-januári imarendje

5782. Tévet-Svát-Adar I.

December	01.	szerda	HANUKA harmadik napja (IV plusz I)	27.
	02.07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	28.
	02.	csütörtök	HANUKA negyedik napja (V plusz I)	28.
	03.	péntek	HANUKA ötödik napja (VI plusz I) gyertyagyújtás: 15.30 előtt	29.
	03.18.00	péntek	Kabalat sabat - szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.36.)	29.
	04.10.00	szombat	Ünnepi ima - MIKÉC (Hávdálál: 16.45)	30.
	04.	szombat	HANUKA hatodik napja (VII plusz I) gyertyagyújtás: 16.50 után	30.
	05.	vasárnap	HANUKA hetedik napja (VIII plusz I)	Tévet 01.
	06.07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	02.
	06.	hétfő	HANUKA nyolcadik, utolsó napja	02.
	09.07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	05.
	10.18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.34)	06.
	11.10.00	szombat	Ünnepi ima - VAJIGÁS (Hávdálál: 16.45)	07.
	13.07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	09.
	14.	kedd	Tévet 10. gyásznapi, böjt (5.38-16.29)	10.
	16.07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	12.
	17.18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.35)	13.
	18.10.00	szombat	Ünnepi ima - VÁJHI (Hávdálál: 16.46)	14.
	20.07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	16.
	23.07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	19.
	24.18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.39)	20.
	25.10.00	szombat	Ünnepi ima - SMOT (Hávdálál: 16.50)	21.
	27.07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	23.
	30.07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	26.
	31.18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.44)	27.
Január	01.10.00	szombat	Ünnepi ima - VÁJÉRÁ (Hávdálál: 16.55)	28.
	03.07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	Svát 01.
	06.07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	04.
	07.18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.51)	05.
	08.10.00	szombat	Ünnepi ima - BO (Hávdálál: 17.02)	06.
	10.07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	08.
	13.07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	11.
	14.18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 16.00)	12.
	15.10.00	szombat	Ünnepi ima - BESÁLÁH (Hávdálál: 17.10)	13.
	17.07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima, TU BISVÁT - Fák Újéve	15.
	20.07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	18.
	21.18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 16.10)	19.
	22.10.00	szombat	Ünnepi ima - JITRO (Hávdálál: 17.19)	20.
	24.07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	22.
	27.07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	25.
	28.18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 16.21)	26.
	29.10.00	szombat	Ünnepi ima - MISPÁTÍM (Hávdálál: 17.29)	27.
	31.07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	29.
Február	03.07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	Adar I. 02.
	04.18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 16.32)	03.
	05.10.00	szombat	Ünnepi ima - TRUMÁ (Hávdálál: 17.39)	04.

Jahrzeitok

A Jahrzeit-Táblán szereplő elhunytak nevei az 5782. év Tévét-Svát (december-január) havában

Beck József	Január 03.	Kertész Ferencné	Január 21.
Beck Józsefné	December 30.	Königh Jenő	Január 26.
Berner Miklós	December 29.	Königh Jenőné	December 26.
Blau Béla	Január 03.	Krausz Adolfné	December 05.
Bloch Gyuláné	Január 30.	Löffler Róbert	December 14.
Bognár Jánosné	Január 27.	Lux Magda	Január 01.
Czeizler Dezső	December 15.	Maior Lászlóné	December 14.
Darvas Zoltánné (Háje bas Majse)	December 10.	Martha Beni	Január 21.
Dr. Bach Iván	December 06.	Medgyesi Ivánné	Január 05.
Dr. Garai Lászlóné	December 30.	Medgyesi Pál	December 21.
Dr. Hüvös Endre	December 11.	Molnár Györgyné	Január 03.
Dr. Singer Ödön	December 20.	Ományi László	Január 20.
Dr. Tordai Sándor	December 20.	Radó István	Január 29.
Dr. Tordai Sándorné	December 12.	Ravits Pálné	Január 29.
Dr. Vértes Tibor	Január 20.	Rejtő Jenő	December 29.
Faludi Andor	Január 11.	Robicsek György	Január 01.
Faludi Imre	Január 13.	Robicsek Jenőné	December 10.
Fleischer Kálmán	Január 26.	Salamon Hermann	Január 22.
Galambos Miklósné	December 12.	Sárosi (Silber) Andrásné	Január 31.
Geisler Sándor	Január 02.	Spielmann Pál	Január 16.
Grósz Sándor	December 29.	Sternfeld Oszkár	December 12.
Halász Miklósné	December 13.	Susanna Weltner	Január 06.
Halmos József	December 15.	Váradi Ilona	Január 06.
Hofmann Gyula	Január 10.	Weisz Tibor	Január 31.
Horváth Lajosné	Január 09.	Weisz Arnoldné	December 19.
Imre Miklós	December 30.	Weisz Tiborné	Január 17.
József Ernő	Január 14.	Zsoldos Imréné	Január 04.
Kerpen László	Január 21.		

Boldog Hanukát kíván a Budai Sófár!

A ház falán a jel...

Mindig reménykedünk, hogy az elkövetkezendőkben már sokkal kevesebb szót kell ejteni róla; ez az antiszemitizmus. Hiú ábránd maradt. Ismerjük az előzményeket több száz évre visszamenőlegesen. Tudjuk, mi lett, mi volt a folytatás..., majd a leg-súlyosabb tragédiát követően mégis ismét bízunk abban, hogy soha többet nem találkozunk szembe a zsidógyűlölet semmilyen formájával. Naivak voltunk-vagyunk?

A világegést követően, a hatmillió zsidó áldozat sem volt arra elég, hogy megértse a világ, a hiedelmek, a torz elméletek, a felfelkapott álhírek mire teszik képessé és mi-vé tudják átváltoztatni az embert. A *Soát* követően továbbra is sok helyen fellobbant - de lehet, hogy a valóságban csak éppen tovább folytatódott - a gyűlölet, melynek ismételtlen számos zsidó áldozata volt. Tagadnak megtörtént eseményeket és büntetéssel fenyegetik *Lengyelországban* azt, aki a népirtás részeseként említi a lengyeleket; akár 1945 előtti időről, akár az azt követő évekről beszél. Pedig a nácinémet tömeggyilkosságokkal mintegy párhuzamosan nagyon sok zsidó esett áldozatul a lengyel antiszemitizmusnak, de el kell ismerni, voltak, akik segítséget nyújtottak. Azt azonban nem lehet letagadni, hogy a németekkel dacolók közé beállni szándékozó zsidókat gyakran maguk a fegyveresek ölték meg, más esetben elkergették a csatlakozni kívánó zsidókat, ami szinte bizonyosan egyet jelentett a halálos ítélettel.

A kielcei áldozatok temetése

De hasonlóan a más országokban megtörténtekhez, ingatlanok-tulajdonok megkaparintása érdekében a szomszédok sokszor buktatták le a zsidókat bűjtató tisztességes lengyeleket, velük együtt természetesen a rejtőzködő zsidókat. Majd a háborút követően több helyen ismét zsidók estek áldozatul a pogromoknak. Legismertebb talán az 1946 július 14-én *Kielcében* bekövetkezett nagyon súlyos, negyvenkettő halálos áldozatot (köztük még gyerekek is!) követelő tömeggyilkosság (agyonlőtt és agyonvert zsidók), melynek a „megszokott” rémhír (a vérvád) „szolgált” alapul. De még a '60-as években is megmutatkozott az erőteljes antiszemitizmus, melynek

„eredménye” lett, hogy a lengyelországi zsidók jórésze elhagyta az országot egy *Gomulka*-beszédet követően, mely számukra az utolsó csepp volt a pohárban. (A politikus arra hivatkozott, hogy az országban élő cionisták az imperializmus hadoszlopai.) Az alijázás mellett döntők számára a lengyel hatóságok megadták az engedélyt a távozáshoz, ám ezzel együtt megtagadták az esetleges visszatérés lehetőségét. (Csúnya megállapítás, de ez lett a lengyel végső megoldás).

A *Szovjetunióban* anticionista hisztériával heccelték az embereket. Egyebek mellett zsidó orvosokat vádoltak azzal, hogy az életét megrövidítő félrekezeléssel akarták elpusztítani a Generalisszimusz. (Tudni kell, *Sztálin* antiszemita nézeteket vallott.) A zsidók számára „autonóm területet” jelöltek ki egy kietlen területen (*Birobidzsán*), s lehetetlenné tették az *Ejniketj* című egyetlen zsidó újság létét. A magyarországi *numerus clausus*hoz hasonlóan kvótát határoztak meg a felsőfokú tanintézetekbe felvehető zsidók számára, a személyi igazolványban pedig fel kellett tüntetni a származást: *jevrej*, azaz zsidó.

Birobidzsán

Magyarországon az anticionista propaganda melléktermékeként betiltották a *Magyar Cionista Szövetséget*, a párttagok sorából kizárták az ott „megbújó” cionistákat. Az országban a zavaros helyzetet kihasználva-felhasználva még 1956-ban is voltak pogromok. *Csehszlovákiában* is számtalan hasonlóról van ismeretünk.

Európában és az *USA-ban* már hosszú évek óta dolgoznak intézetek, melyek részletesen feltárják, igazolják, bemutatják a valóságos antiszemitizmust. A korábban felderítetteken, megismerteken túlmenően (zsinagógák, temetők, rabbik, családok elleni támadások) léteznek a jelen időszakban nem nagyon köztudottak is, melyek ha nem is direkt módon, de azért az antiszemi-

tizmusához sorolhatóak:

Potsdam díszpolgára még ma is *Goebels*; *Lipcsében* egy művészt nem engedtek megszállni a *Westin Leipzig* hotelben csak azért, mert *Dávid* csillagot hordott a nyakában (állítólag belső vizsgálatot folytattak e miatt, mely letagadja a történeteket - a keleti országrészben meglehetősen erős a szélsőjobb és az ehhez igazodó hangulat); *Auschwitzban* gyűlölködő feliratokkal összefirkálták az egyik barakk falát; szabadon engedték azt a 96 éves nőt, aki egy megsemmisítő táborban „dolgozott”; kanadai otthonában, 97 éves korában, békés körülmények között hunyt el a náci halálosztag egykori tagja; egy magyarországi alpolgármester náci karlendítéssel fényképezkedett egy lengyelországi, holokausztra emlékeztető helyszínen; szintén Magyarországon választási plakátokra rajzoltak *Dávid* csillagokat, illetve firkantottak antiszemita szövegeket; unokám az iskolába vezető útvonalán fedezett fel egy ház falára felfestett hatalmas *Dávid* csillagot (le is fényképeztem, mert felrémlik *Gerendás Péter* és *Bródy János Százéves pályaudvar* című dalának első kettő sora: „Vannak idők, mikor menni kell / Mikor feltűnik a ház falán a jel...”).

És végül. Számomra nem rokonszenves, mikor egyes politikusok a nyilvánosság előtt azzal kérkednek, hogy számtalan olyan zsidó ismerősük van, akik törekvésekkel egyetértve támogatják őt. Amennyiben ez így van, eredményesebb és hitelesebb, ha ezen büszkélkedést követően hangosan elítélik az antiszemitizmus valamennyi formáját, megnyilvánulását, és el is mondják, mit tesznek-tennének annak visszaszorítása érdekében. De mi értelme is lenne az ilyen kijelentéseknek, ha nem létezne az országban is az antiszemitizmus; persze hogy azért, mert ez a valóság.

Magyarországon ugyan tagadják az antiszemitizmus létét, erősödését, de a fentiek mind cáfolják ezt. Továbbra is él azonban a remény, a vágyálom.

Porosz Péter

„Ne várj választ egy hónapig” Levelek a lódzi gyermekgettóból

„Drága szüleim, ha tudtok, szerezzetek nekem bőr csizma felsőrészt és 37-es fa cipőtalpat, és küldjétek el nekem, mert nincs mi-be járjak. [...] Kérek még szappant és egy kanalat, mert nincs mivel ennem” - írta a 12 éves Halinka Cubrzyńska 1944 februárjában a szüleinek a lódzi gyermekgettóból.

Levelét majdnem 80 évvel később, idén szeptemberben találták meg történészek több más gyermek szüleinek, rokonainak küldött üzenetével együtt. E felfedezés ráirányította a világ figyelmét a kevésbé ismert gyermekgettóra és az ott fogva tartott gyerekek tragikus sorsára. A levelek pedig újabb adalékokkal szolgálnak arról, milyen körülmények között is éltek a náci legfiatalabb áldozatai.

A lengyel lakosság helyzete a második világháború alatt

1939 szeptembere vízválasztó volt Lengyelország történelmében: keletről a Szovjetunió, nyugatról pedig a náci Németország rohanta le és szállta meg az országot. A kettészakított ország lakosságára több mint fél évtizedes háborús állapot és szenvedés várt. A náci első intézkedései közé tartozott a fő ellenségüknek számító lengyel zsidó lakosság elszeparálása, és nem sokkal később kiirtása. Mintegy hárommillió zsidót, a közösség 90%-át gyilkoltak meg Lengyelországban.

Sorakozó a táborban

A németek azonban a keresztény lengyel lakossággal sem bántak kesztyűs kézzel. A *Generalplan Ost*, vagyis a kelet-európai területekre vonatkozó náci elképzelés szerint a munkára fogható lengyel népességet a jövőben rabszolgaként használták volna, míg a „nemkívánatos elemekkel” végeztek volna. Elsősorban a vezető szerepet betölteni képes emberek váltak a náci céltáblájává, így például a katolikus papok, az értelmiségiek és az ellenállás tagjai - közülük többbeztet gyilkoltak meg vagy hurcoltak koncentrációs táborokba, börtönökbe. De a náci fajelmélet nem kímélte a gyerekeket sem: a németek a *Lebensborn*

program keretében több tízezer lengyel gyermeket raboltak el és vizsgálták meg, hogy „faji szempontból” megfelelők-e, lehet-e őket „germanizálni” - sokukat ezután német nevelőszülőkhöz adták, hogy németként neveljék fel őket. Továbbá a német „életter” kiterjesztése érdekében a megszállók százezerszámra telepítették ki és fosztották ki a helybélieket; házaikat, javaikat keletről betelepülő német családok kapták. Mindemellett a háborús körülmények, az éhezés és a betegségek is megtizedelték a lengyel lakosságot.

Összesen mintegy 5 és félmillió ember esett áldozatul a holokausztnak, a német megszállók elnyomásának és a háborúnak Lengyelországban.

A lódzi gettó és a gyermekgettó

A németek 1939 szeptemberében, egy héttel a háború kitörése után foglalták el Łódźot, és hamarosan átnevezték *Litzmannstadt*-nak. Egyik első dolguk volt a gettó létrehozása: már 1940 februárjában 160 000 zsidót zsúfoltak a város északkeleti részén elkerített területre, és később további mintegy 50 000-en érkeztek ide. Ezzel a varsói után a lódzi lett Európa második legnagyobb gettója.

Łódź már a háború előtt is ipari központ volt, amit a náci is kihasználtak. Gyárakat telepítettek a gettóba, és azokban az ott élő zsidókat dolgoztatták - így jelentős, olcsó munkaerőre tettek szert. Habár a gettók lakóinak szörnyű állapotok között éltek, Chaim Rumkowski, a zsidótanács hírhedt vezetője azt remélte, hogy nélkülözhetetlenné tudja tenni őket a német ipar számára. A náci „végső megoldása” ennek ellenére is elérte a gettót: 1942 őszéig 70 000 embert deportáltak *Chełmno*-ba, ahol elgázostották őket; a lakosság több mint 20%-a pedig a gettóban vesztette életét éhezés és betegségek miatt. 1944 nyarán, amikor a lódzi maradt az utolsó gettó a megszállt Lengyelország területén, az ott élő zsidókat a náci *Chełmno*-ba és *Auschwitz-Birkenau*-ba deportálták; csupán 1000-1500 ember maradt, akiknek feladata a deportáltak holmijainak szortírozása volt.

Ilyen körülmények között hozták létre a náci a gyermekgettót a zsidó gettón belül 1942 decemberében, lengyel keresztény gyermekek számára. A bejárata a *Przemysłowa* utcában nyílt, és a tábort a látszat kedvéért úgy alakították ki, mintha oktatási vagy javítóintézet lenne olyan fiataloknak, akiket valamilyen okból kifolyólag bűnös-

nek és a rendszerre veszélyesnek találtak. A valóságban azonban koncentrációs tábor volt eredetileg 8-tól 16 évesek számára, valójában azonban nem volt ritka ennél fiatalabb gyermekek jelenléte sem: a legfiatalabb rabok mindössze 2 évesek voltak. Többségüket jelentéktelen bűncselekményekért zárták ide, esetenként már azért is, ha hajléktalanok voltak vagy a szüleiket politikai tevékenységük miatt ítélték el, illetve többen árvaházakból kerültek a táborba. A németek úgy vélték, ezek a gyerekek rossz hatással lennének a német gyerekekre.

A „Törött szív” emlékmű

Lengyelország minden részéből szállítottak Łódźba fiatalokat; az első rabokat 1942. december 11-én regisztrálták. Később a nordikus vonásokkal rendelkezőket a náci továbbvitték *Németországba*, ahol nevelőszülőkhöz adták őket. A táborban megfordult gyermekek számát nehéz lenne megállapítani, mivel a náci 1945. január 18-án, a *Vörös Hadsereg* elől menekülve elpusztították a nyilvántartást, becslések szerint azonban 3000-5000 főről lehet szó. A háború végén körülbelül 900 gyermekrab élt a barakkokban.

A gettó fennállása alatt a náci a gyerekeket megszámozták, és reggeltől estig dolgoztatták, viszont igen keveset kaptak enni. A gyermekgettó foglyai a zsidó gettó műhelyeinek segítettek, zsidó instruktorok felügyelete alatt: a fiúk elsősorban szalmakalapokat, vesszőkosarakat, gázmaszk alkatrészeket készítettek és hátizsákokat javítottak, míg a lányok a tábori konyhán, a mosodában, a kertben dolgoztak és ruhákat varr-

tak. A gyerekek táborában nem volt ritka a fizikai bántalmazás, verések, kegyetlen büntetések. A körülmények hasonlóak voltak a zsidó gettóéhoz vagy egy koncentrációs táboréhoz: éhezés, kimerültség, betegségek - különösen a tifusz 1942-1943 telén - tizedelték a rabokat. Összesen mintegy 300 gyerek vesztette életét a táborban. A kis rabok a külvilágtól teljesen elzárva éltek, nem volt kapcsolatuk a város „árja” részével. Amint valaki betöltötte a 16. életévét, átkerült a felnőttek számára létrehozott valamelyik koncentrációs táborba. Łódź felszabadításakor az idősebbek és akinek ott-hona volt, hazament, a többieket szociális és jótékonyági szervezetek vették gondozásukba.

A levelek

2021 szeptemberében a łódzi *Totalitarianizmus Lengyel Gyermekekáldozatainak Múzeuma* dolgozói fedeztek fel nyolc, 1944-ben a gyermekgettóból küldött levelet egy magángyűjteményben. Ez azért is különleges, mert korábban csak három ilyen levél volt ismert. A felfedezésről beszámoló weboldalak több idézetet is közzétettek, így például a 12 éves *Jaś Spychara* levelének egy részletét: „Drága anyukám, kérlek süss nekem 20 palacsintát. [...] Küldj nekem ceruzát és radírt. Meg hagy-

mát és mustárt. És bélyegeket. [...] Nye-regkésztőként dolgozom. Küldhetsz nekem fotókat, de ne várj választ egy hónapig.” Egy fiatal lány így írt a nagynénjének: „Úgy hiányoztok. Úgy vágyom arra, hogy lássak valakit a családból!” Habár a németek nagy gondot fordítottak a cenzúrázásra és arra, hogy csak a megfelelő üzenetek jussanak ki a táborból, a sorok közt olvasva mégis fel-felbukkannak a gettóélet árulkodó epizódjai. Így például *Gertruda Nowak* ezt írta az öccséről: „*Jerzy egészségesen jött vissza a kórházból, most ismét tüdőgyulladást kapott, és víz gyülemlett fel az oldalában. Aggódom, hogy az állapota romlani fog.*” Egy másik levélíró, miután biztosította édesanyját, hogy jó dolga van a táborban, utolsó mondatában megkérte, hogy látogassa meg, „különben nem értenél semmit”.

A múzeum egyik munkatársa, dr. *Andrzej Janicki* így elemezte a leveleket: „Ezek a levelek különleges, bizalmas kapcsolatot teremtenek e gyermekek valóban tragikus tapasztalataival. Szó szerint értelmezve, a német tábor legfiatalabb foglyainak levelei azt sugallják, hogy jók voltak a körülmények. Folyton azt bizonygatják bennük, hogy a gyerekek jól vannak, mindenki egészséges. De a sorok közül tragikus kép bontakozik ki. Olyan információkat tartal-

maznak, amik felfedik a valódi tábori helyzetet. A levelek tartalma nem mutatta a teljes valóságot - az éhezést, veréseket, betegségeket. Minden levelet cenzúráztak, és az örök diktáltak. Azonban amit a gyerekeknek sikerült körülírniuk, így is sokkoló.”

A közzétett részletek valóban arról tanúskodnak, hogy a fiatal foglyok éheztek - épp ezért a leggyakrabban ételmet kértek a szüleiktől, rokonaiktól - és a legalapvetőbb felszerelésben, mint ruhák, evőeszközök, is hiányt szenvedtek. Mindezt tetézte, hogy többségük a családjától elszakítva, magára utaltan került a táborba, ami főleg a kisebb gyerekek esetében ijesztő élmény lehetett. Az, hogy munkára fogták őket, szervesen illeszkedett a náci másol is alkalmazott módszereibe: a koncentrációs táborokat és magát a łódzi gettót is hasonló elvek mentén szervezték, hiszen a rabszolgamunkáért semmit vagy elhanyagolható összegeket kellett fizetniük.

Jelenleg a gyermekgettóból küldött leveleket konzerválják és restaurálják a múzeum munkatársai. Remélhetőleg hamarosan mind fizikai valójukban, mind pedig online elérhetőek lesznek a kutatók és érdeklődők számára.

Klacsman Borbála

(Forrás: ujkor.hu)

„Aranyszájú pap” és a cionista embermentő unoka Egy kisvárdai rabbidinasztia története

Nem sok ilyen családról tudni Magyarországon: három generáción keresztül szolgálták Kisvárdát zsidóságát a Rosenbaumok, akik közül kiemelkedő szónok, mártír fakeresedő, és hollywoodi filmet is inspiráló hős is volt. Néző István helytörténész foglalta össze a Rosenbaum-rabbik történetét.

A dinasztia megalapítója, aki 1864. augusztus 14-én született Pozsonyban, apja *Rosenbaum Gerzson Lits*, tállyai rabbi. Mózes Szilágyosmlyóban volt rabbi, 1897. szeptember 7-én foglalta el kisvárdai rabbiságát.

Olyan időszakban volt a közösség lelki vezetője, amikor a település zsidósága és a hitközség is irányzatokra szakadt. A Kisvárdai és környéki zsidóság emlékkönyve kiemelte a rabbi összefogó szerepét:

„Kisvárdai vallásos jellegét egyébként nagyrészt a chászid-irányzat adja, de azért a hitközségben minden árnyalat képviselve van, melyeket egyesít a főrabbi: R. Mózes Chájim Rosenbaum kiváló személye

iránti tisztelet.”

Rosenbaum hosszú évtizedeken át jesivát is vezetett, tanítványai sorsát atyai gondviseléssel irányította.

Kiemelkedő voltát jól igazolja, hogy amikor *Tisza István* 1903-ban először alakított kormányt, és az autonóm ortodox izraelita hitközségek küldöttségileg tisztelték a miniszterelnöknél, akkor: „A deputációt Reich Kappel budai főrabbi vezette, s az üdvözlő beszédet Rosenbaum Mór kisvárdai főrabbi tartotta.”

Az országos ortodox hitközség élén a száz tagból (60 világi és 40 rabbi) álló országos képviselőtestület, a központi bizottság és a központi iroda állt. A központi bizottságnak 5 rabbi tagja volt, köztük a kisvárdai Rosenbaum Mózes. Amikor az 1926. évi XXVII. tc. az egyházaknak is helyet biztosított a felsőházban, az ortodoxok tizenötös bizottsága őt is javasolta eme megtisztelő posztra, ám ő visszalépett a budai főrabbi javára. Amikor 1929-ben *Reich Koppel* elhunyt, Rosenbaumot akarták az or-

toodox rabbik a helyére, mert nagy tudása mellett kiváló szónoki képessége is volt, és szépen beszélt a magyar nyelvet, „aranyszájú pap”-nak is hívták.

Ő azonban politikai meggyőződése, lelki nyugalma érdekében és szerénysége miatt a kérést elutasította. 1935-ben megbetegedett és igazából soha nem épült fel teljesen. A főrabbi 1942. december 7-én, 78 éves korában, „szívizom-elfajulás” következtében hunyt el. Sok kézirata maradt fenn, ezek felölelték a zsidó tudományok (*seélet-utsuvot, halacha, agada*) minden ágát s még életében kiadták a *Lechem ráv* című művét. Végrendeletét is kinyomtatták és terjesztették. Rosenbaum Mózes rabbi óhelye a kisvárdai temetőben található, napjainkban is sűrűn felkeresik.

Mózes fia, *Samu (Smuel Smelke)* váltotta a rabbiságban (1943-1944). Ő már korábban is szolgált a közösséget, hiszen 1937-ben adta hírül a helyi sajtó: „A kisvárdai autonóm ortodox izraelita hitközség június 20-án megtartott rendkívüli köz-

gyűlésén a hitközség gyengélkedő főrabbi-jának, Rosenbaum Mózesnek helyettesévé fiát, Rosenbaum Samut választotta meg.” Ő 1895-ben született, felesége Birnbaum Samul és Feigel Birnbaum leánya, Birnbaum Lenke (Leah) volt.

Mielőtt főrabbi lett, a Sporttelep utcán, az úgynevezett hármassúti megállónál farraktára volt Kisvárdán, ez azonban nem gátolta abban, hogy a faüzletben mindig nyitott gemore mellett üljön, s amíg a maga „blatt gemoreját” le nem tanulta, nem foglalkozott világi dolgokkal. Jellemére rávilágít egy történet:

„Egyszer bejött egy új vevő a farraktárba. Válogatja a neki szükséges faanyagot, majd mikor befejezte, azt mondja a farraktában dolgozó tisztviselőnek: Szeretném elvinni a kiválasztott faanyagot, de meg kell mondanom, hogy nincs pénzem annak kifizetésére.

A kisvárdai zsinagóga

Miután a tisztviselő saját szakállára nem adhatta hitelbe az árut, bement megkérdezni a főnököt, ki éppen mélyen el volt merülve a tanulásban. Jó ideig kellett várnia, míg a főnöke befejezte a stúdiumot, s csak akkor adhatta elő a vevő kérését. A felelet ez volt: menjen ki és kérdezze meg a vevőt, hogy tudja-e a Tízparancsolatot. Ha azt feleli, hogy tudja, akkor adja neki oda nyugodtan a fát hitelbe. Meg fogja adni az adósságot. S a tudós, jámbor fakereskedő nem is csalódott.”

Az apja örökébe lépett Rosenbaum Samu, akkor lett a zsidóság vezetője, amikor az általa irányított hittestvérekre a pusztulás várt. 1944 áprilisában, a deportálás pillanatában, amikor még a teljes zsidó közösség létezett, Rosenbaum Samu volt a főrabbi, Tibor nevű fia az alrabbi.

Azon kevés magyar zsidó vezető egyénisége közé tartozott, akik teljességében felfogták a zsidóságra váró nagy tragédiát, mely alól nem vonhatta és nem is akarta kivonni magát a rabbi, aki családjá több tagjával együtt Auschwitzban fejezte be az életét 1944. június 3-án.

Tevékenységet, szellemét megörökítette az Éle divré Smuel című mű, amelyet Tibor nevű fia adott ki. A lágeremből hazatérő maradék zsidóságot csekély ideig a család

újabb generációjának képviselője, Rosenbaum Tibor (Pinkász), (1923. november 2. - 1980. október 23.) részesítette a vallás nyújtotta támaszban és elmélyülésben. Róla így írt a kortársa, Vadász Ferenc, aki munkaszolgálatos idejének egy részét Kisvárdán töltötte: „Vallási tanokban és világi műveltségben olyannyira felkészült, hogy barátaimmal együtt sokszor zavarba hozott bennünket.”

Rosenbaum Mózes

Rosenbaum Tibornak nagy szerepe volt a zsidó mentőakciókban. 1944 őszétől életét társai mentésére áldozta.

Többször a Wehrmacht tisztí egyenruhájába vagy nyilas egyenruhába öltözve járt Budapestet, tette ezt gyalog, motorral vagy gépkocsin, s magabiztos fellépésével, hamisított igazolványát kérés nélkül felmutatva bement a gettóba, embereket vitt be és hozott ki. Ugyanígy járt-kelt a csillagos házakban, a svédek és a svájciak védett házaiban. Halálraítélteket szabadított ki a gyilkosok kezei közül.

Hamisított parancsokkal a munkaszolgálatos századokból is kimentett olyanokat, akiket a hazai cionista szervezetek erre kiszemeltek.

A svájci követség pesti Vadász utca 29. szám alatt lévő „üvegházában” kb. 2500 fő kapott menedéket, köztük voltak azok is, akiket a Duna-parti kivégzőhelyekről, a Bécsi úti téglagyárból, a nyilas házakból mentett ki a Mizrahi csoporthoz tartozó Rosenbaum. Ő mentette meg a kisvárdai dr. Schönwald Miklóst is, aki civilben jogászként és bankszakemberként tevékenykedett, s aki a hitközség elnöke is volt.

A vészidőszak végeztével a maradék vidéki zsidóság minden csapás és negatív hatás ellenére közösségként is élni akart, így volt ez Kisvárdán is.

1946-ban 804 zsidó volt a településen, és ezen év április 4-én beiktatták a Rosenbaum-dinasztia harmadik rabbiját, Tibort, a

kisvárdai főrabbi tisztségébe.

„Nagy esemény az iktatás aktusa a magyarországi orthodox körökben, mert a rabbiválasztástól és Rosenbaum Pinchász főrabbitól, aki a Brit Chaculim Dátiim és a Cionista Szövetség Végrehajtóbizottsága vezetője tagja, a Felsőmagyarországi cionista élet felvirágzását remélik” - írták egy krónikában.

Rosenbaum megválasztása két dolgot jelentett. Egyrészt azt, hogy a mizrachista egyént a vallásos körök is elismerték, korábban ugyanis ezek a befolyásos szervek, egyének inkább anticionisták voltak. Másrészt azt, hogy a helyi zsidó közösség folytatni kívánta az új főrabbi nagyapja által megteremtett családi vonalat. Az 1948-as megyei címtár szerint a főrabbi még Rosenbaum, az alrabbi Szamet Vilmos. A Magyar Cionista Szövetség 1948. március 14-én országos értekezletet tartott, itt a vezetőségben történt változások lezajlásán túl több cionista helyi csoport megalakulását is bejelentették, köztük volt kisvárdai is.

A főrabbi a cionista mozgalom egyik hazai élharcosa lett, 1947 decemberében, amikor Budapesten a Magyar Cionista Szövetség azt az ENSZ-határozatot ünnepelte, amely lehetővé tette Izrael állam megalakulását, az ünnepi ülés elnökségében ott volt Rosenbaum Tibor, akinek figyelme mindinkább az új állam felé fordult.

Rosenbaum Tibor

Ez a magyarázata annak, hogy hamarosan elhagyta az országot. 1954-ben külföldön szerzett diplomát, volt bankár, politikus, egy nemzetközi hitelbank igazgatóságának elnöke, gyárigazgató, kereskedelmi attasé, UNESCO kiküldött, a magyar származású zsidók világszövetségének alelnöke. Svájcban telepedett le, ahol diplomáciai feladatokat is elvállalt, és bankárként segítette a nem sokkal korábban megalakult Izrael.

1980. október 23-án hunyta le a szemét Velencében, s Jeruzsálemben temették el. Rosenbaum Tibor zsidómentő tevékenységéről 2014-ben film készült Walking with the enemy címmel. A film egyik főszereplője Ben Kingsley, Oscar-díjas brit színész.

Forrás: bennemeloeredet.hu

Száz éves az Ulysses

Joyce - Közép-Európából, avagy homage à Leopold Bloom

Száz éve jelent meg először könyvalakban James Joyce regénye, az *Ulysses*. A Párizsban kiadott mű az író negyvenedik születésnapján, 1922. február 2-án került az olvasók elé, amit az európai modernista irodalom talán legjelentősebb prózájaként tartanak számon.

Amikor Joyce megírta „fiatalkori” műveit, több műfajt is kipróbált; verset, drámát, novellaciklust és egy „kamasz” önéletrajzi regényt. Már mindent tudott irodalomról és nyelvről, műfajokról és alkotásról, de ellentétben oly sok író társával, neki az *opus magnum*hoz nem kellett sem betegség, sem haláltudat, de még katartikus élmény sem. Az „alapanyag”: maga Írország, már nagyon is benne van a *Dubliners*-ben és az *Ifjúkori önarcképben*, de hogy a haza élménye és kihívása megnőhessen és megkerülhetetlen irodalmi feladattá súlyosbodjon, hosszú távra kellett berendezkednie távol szülőhazájától, valami sajátos, maga választotta nyelvi és kulturális emigrációban.

Egy ír Odüsszeusz

Van valami felemelő abban a szintézisben, ahogy magát a tényleges irodalmi modernitást szimbolizáló és reprezentáló „nagyregény”, mely nemcsak felvet és megsejt, de ókori gazdagsággal ki is fejt, életető nedveit az első igazi európai klasszikustól, Homérosztól szívja. Az *Ulysses* akár a maga teljességében is érthető és élvezhető, ha az olvasó „csak” a mondanivalóra figyel és a történet egy-egy mozzanatában elfelejti felismerni az *Odüsszeia* megfelelő epizódjait. De még annak is, aki így fogadja be az Ulysses-t, bizalmat ébresztő tudat ez, olyan, mint az absztrakt festő retrospektív tárlatán a fiatalkori figurális művek. Az *Ulysses* egyébként is valahogy úgy viszonyul az *Odüsszeiához*, mint egy szép szaxofonozó az örökzöldhöz: belőle indul ki, motívumai át- meg átszövik a játékot, hogy kalandozása után újra visszatérjen hozzá.

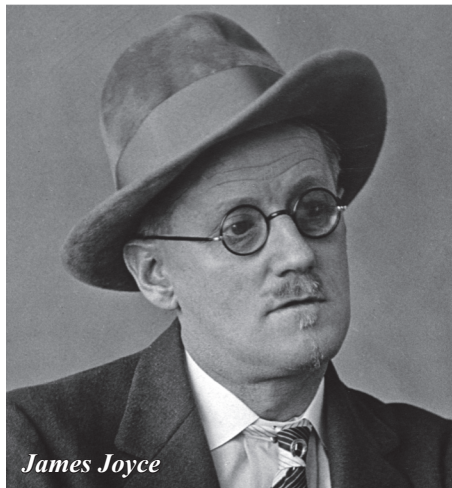
Eposz - prózában

Ha Joyce nem akarta volna homéroszi ihletettségét és kötődését címként is jelezni, talán „*Komédia az ír létről*” cím- és műfajmegjelölést írhatta volna prózai eposz fölé. Eposzt írtunk - és nem véletlenül - mert az *Ulyssesszel* az író célja nemcsak egy regény megalkotása volt, nemcsak egy élet egy napján eseményeinek rögzítése, nem-

csak az órák múlásának vagy az emberi tudat alakváltozásainak megjelenítése, de a lét (egynapi) teljességének ábrázolása is, mely természetesen csak eposzi gazdagsággal lehetséges.

Háromnegyed nap története

Egyszer már valakinek kísérletet kellett tennie arra, hogy lejegyezze mindazt, ami az emberi agyban megfogalmazódik nap nap után, hogy aztán, ha nagyon rövid időre is, de rendre átadja helyét az ember ténylegesen minősítő értelemnek. Ha Joyce ennyivel beéri, nyilván nem lett volna a XX.

James Joyce

század egyik legnagyobb és meghatározó írója. Persze, hogy többre tegye regényt írt! Az első réteg: maga az *Odüsszeia*; a második: a kisember és a város; a harmadik: nemzet, haza, vallás; a negyedik: tudatunk, testünk és ösztöneink. A regény egy majdnem teljes nap története. Ez a tizenhét óra úgy öleli át 1904. június 16-át és az azt követő hajnalt, hogy nemcsak magába zárja, de még lélegezni sem nagyon engedi; ahogy Írországot a klérus, az ír lelket a katolicizmus, mely elhatárol és megkülönböztet a *szomszéd szigettől*, mely úgy táplálja a lelkeket, hogy közben fojtogatja, mely úgy tartja meg a nemzetet, hogy lelki kalodába zárva egyúttal meg is nyomorítja, mely a nemzeti egyházi erkölcsöt az évszázados függetlenségi vágnál is fontosabbnak tartva maga lehetetleníti el *Parnell*t, az ír függetlenség letéteményesét - kiheverhetetlenül.

Városi utazás és tudatáram

Az *Ulysses* utaztató regény is, annak a *Candide*-dal induló regényfolyam(at)nak XX. századi testvér-regénye, mely a *Tan-*

ner testvéreken és Ehrenburg *Julio Jurenito* című villódzó prózai bravúrdarabján és *Giovanni Papini* regényesített naplóján át *Kerouackig* is eltart a klasszikusnak mondható irodalmi modernitásban. Pedig hőszünk még városából sem mozdul ki, csak *Dublin* néhány jellegzetes helyszínén, illetve hétköznapijainak színterein mozog. És mégis, minden, aminek meg kell történnie, megtörténik, bár *Leopold Bloom* csak főszereplő, és nem főhős. Nem úgy, mint *Swann* vagy *Hans Castorp*, sokkal inkább, mint *Marcel*, a felnőtt *Klim Szamgin* és *Ulrich*. A dolgok körülötte történnek - sokszor akarata ellenére is -, de rendszerint általa váltódnak ki. Ő csak jelenlévő, aki sohasem meghatározója az eseményeknek, de valahogy mégis centrális figura, sors-karakterből fakadón, átlagemberként is...

Talán az *Ulysses*ben van az első nagy elmozdulás, amikor a modern regényben a gondolat fontosabb lesz, mint a történet. Joyce az ember gondolati szféráját, a valóságnak természetesen megfelel(t)ve, kettéosztja. Ábrázoltatik tehát maga az „ép” gondolat: dialógusban, vitában vagy legművészebben *monologue intérieur*ben, és ábrázoltatik a tudatáram. A tudatáram, amely egymással csak laza, felszíni kapcsolatban lévő, mélyebb összefüggést látszólag nem mutató, töredezett asszociációk, gondolatfoszlányok halmaza, csakhogy a figyelmes olvasó hamar rájöhét, hogy az *Ulysses*ben egyetlen öncélú, vagy magában álló szellemi mozzanat sincs. Itt minden mindennel összefügg, mindennek megvan a maga előzménye és visszhangja. Mintha tengervíz látnánk mikroszkóp alatt, annak megannyi mikroorganizmusával. Az olvasót persze bosszanthatja ez a majdnem átfoghatatlan teljesség, de csodálatos érzés akárcsak néhányszor meglátni, megérezni az események, gondolatok zárt rendszerű összefüggéseit, lenyűgöző nyelvi gazdagsággal, bravúros logikával és káprázatos emlékezőtehetséggel szerkesztett *harmóniáit*.

Asszimiláció vagy sem

Vannak népek, melyektől sors és történelem megtagadta, hogy legalapvetőbb tulajdonságaikból alakíthatassák ki konszenzuson alapuló nemzeti létüket, életstílusukat, értékrendjüket; önmaguk megfogalmazását. Még bonyolultabb a helyzet akkor, ha egy nép történelmileg és nosztalgikusan is egy nagy kultúrához kötődik, de -

Írország esetében a kelta hagyományokat - sem eredeti, sem modernizált alakzataiban nem tudta történetében *nem* feladni, viszont, még egykori nemzeti nyelvéről (a gaelről) is lemondott, soha el nem múlt szegényére. Mind a két fent említett nemzeti tudatsérülés „nemzeti bánatba” fojtja tehetetlenségét, önmaga megváltásának képtelenségét, dühét és fájdalmát, és lesz szükségszerűen önsorsrontó, olyan nemzeti neurózist indukálva, mely az egészséges lelkiületet, az egészséges nemzeti arányérzékletet is deformálja, megfojtja, hát még a tökéletlent. Nem véletlen, hanem szükségszerű, hogy az ifjú *Stephen Dedalus* (aki az író összetett személyiségének csak egyik része!) az Ifjúkori önarckép végén arra a következtetésre jut, hogyha józan írnek akar megmaradni, emigrálnia kell, mert Írországból az egészséges lelki és szellemi élet csak egyfajta - lényegében létrehozhatatlan - kívülállással védhető meg. Csakhogy ennek a műnek Írországból kell játszódnia, minthogy nem kisebb igénnyel íródott, mint azzal, hogyha ez a sziget egyszer elpusztulna, e regény alapján nemcsak a város, de annak népe és szellemisége is rekonstruálható legyen. És akkor még hátra volt ennek a szinte megoldhatatlan „kívülálláságnak” ábrázolása. Ezt a kulcsfontosságú, regénytechnikai szempontból is kényes feladatot még Joyce-nak is csak „belső import” útján sikerült megoldania, igaz, oly nagy bravúrral, hogy közben a XX. század Európájának egyik legérdekesebb és biztosan legtragikusabb történet-szociológiai kérdésének, a zsidó asszimiláció egyik aspektusának maradandó ábrázolására is futotta művészi leleményéből. Így születik a regényben - e zseniális, műfajbarát(!) *trouvaillé-jal* - az *eposzi komédia*!

Virágék Bloomja

Bloom nagyapját még *Virágnak* hívták, ő vándorolt ki *Szombathelyről*. Unokáját, *Leopoldot* kétszer is(!) keresztelték, protestánsnak csecsemőkorában, katolikussá házasságkötéskor, aki nyelvében, tudatában teljesen asszimilálódott, sem lélekben, sem tradícióban, sem vallásban nem kötődik ősei hitéhez. Sem nem büszke rá, sem nem tagadja, *mégis* számon tartja, sőt: vállalja származását.

De van valami, amit a legeltávolodottabbak, a legérzékletlenebbek, legzártabbak is érzékelnek a zsidóság(uk)ból; egy különleges történetből visszamaradt lényeg, egyfajta tudás nélküli tudást, amit elsajátítani sem kell, elegendő csupán átélni, és ebben a külvilág is szívesen szokott „segédkezni”. A „zsidó sors” és a zsidó lét évezredek óta tradicionális velejárójáról - a két

Szentély lerombolása (*Tisá BeÁv*), *Jeruzsálem* elpusztítása, a rabszolgasors, a szétszórás és egy nemzeti történelmen alapuló, a változó időkkel együtt élni tudó, híveit közös haza nélkül is összetartani képes teológiájú *vallás* szükségszerű következményeként -, a kiszolgáltatottságról, a meghurcoltatásról, az önkény és zsarnokság génekben is hordozott tanulságainak egyszerre homályos és konkrét összetételű történelmi és szellemi tapasztalatáról van szó. És ez a nehezen racionalizálható *velejáró*, ez a tudást is jól helyettesítő (szerencsés esetben) megtapasztalás nélküli tapasztalat valahogy mégis tudássá párolódik, melyet évezredek kétségbevonhatatlan tényei támasztanak alá, ami pont az „élet fele”; a férfikor egyik legfontosabb igazságának felismeréséhez és átéléséhez segíti a zsidót, nevezetesen az emberi lét és az emberi élet viszonylagosságának megértéséhez; tudatosulásához és tudatosításához. (A történelem egyébként is mindig számon kérte a zsidóságtól, mint közeget e viszonylagosság feladásának - néha ugyan csoportosnak látszó, valójában mindig egyéni életutakban tettenérhető - általában szerencsétlen kísérleteit.)

Az Ír Nemzeti Könyvtár Dublinban.

Ez a viszonylagosság természetesen Leopold Bloomnak is sajátja, akkor is, ha sohasem gondolt rá. Ez az, ami őt megkülönbözteti környezetétől, ha a Bloomok már három generáció óta élnek is Írországból. És ez a tapasztalat segíti őt, hogy arányérzéke sose hagyja cserben, hogy lelki egészsége megőriződhesse, hogy ép lélekkel élhessen önpusztításra hajlamos, torzult nemzettudatú környezetében - jó írként. Így válhatott az ő zsidósága szerteágazó, egyéb nem kevésbé fontos jelenségek mellett is az *Ulysses* egyik *szellemi-erkölcsi* tartópillérévé, bizonyítva, hogy Bloomnak nem elsősorban azért kellett zsidónak lennie - ahogy ezt még mértéktartó elemzések is említik -, mert *Odüsszeusz* főnőie volt.

Test, ösztön és egy kis szürrealizmus

Joyce az az író, aki a lélek mellé felfedezte az emberi tudatot, az ösztönöket és a testet. Ahogy *Proustot*, úgy őt sem érintette meg a freudizmus, pedig az *Ulysses* nagy része a német kultúrkör peremén született. Az *Ulyssesszel* az irodalom régi adósságát

is törlesztette, talán elsőként a legnagyobbak közül adva meg az emberi testnek, ami a testé. Mesterien ábrázolja annak jelenvalóságát mindennapjainkban, legyen szó étkezésről, kiválasztásról vagy nemi vágyról. Mert Joyce pontosan tudja, hogy a test nemcsak örömforrás, de tehetetlenség is, létünk és sorsunk számtalan kényelmetlen mozzanatának háza, melyet talán annyira megszoktunk már, hogy korlátaival jobban szembesülünk egy regény lapjain, mint saját életünkben.

Joyce munkájának az erotikához természetesen semmi köze, annak ellenére sem, hogy szinte végigvonul a regényen. Az író a szexuális ösztön is izgatja, hogy ténylegesen mekkora tere van tudatunkban. Ha meghökkentő is a szembesülés, az írónak akkor is igaza van; a férfitudat döntő hányada valahogy bizony a szexualitás körül kering, egyébként teljesen valószínűtlen testi és lelki reakciók formájában.

A regény meghaladása

Ugy tűnik, a három legnagyobb XX. századi európai regényt a megismerés társadalmi panorámába ágyazott igézete hatja át. Proust lélektani és időanalízise, *Musil* bölcselettel átitatott, az emberi gondolkodás végső pontjait is ostromló szatirikus társadalomképe között Joyce mozgásteret nem az értelmezés, nem az emlékezés (vagy az elillanni látszó ráció), hanem az emberi ösztön, az emberi gondolatársítás, valamint a nem gyógyíthatóan sérült társadalom- és nemzettudat. Milyen szép, hogy mindhárom nagy könyv a lét teljességének feszülve is ténylegesen *nemzeti regény*, habár nem okvetlenül így tartják őket számon!

Proust is, Musil is persze kitágította a próza határait, mессze a cselekmény és a szereplők adta horizonton túlra, de a regénynek mint műfajnak a *bővítésében* talán Joyce ment a legtovább. Ő teljesen önálló, önmagában is egész, más irodalmi műfajú alkotásokat is illesztett művébe: egy hitvitát és egy színházat. A *Shakespeare* személyét és szellemét, műveinek mögöttesét boncolgató diskurzusról az *Ír Nemzeti Könyvtárban* és a bordélyházi, szürrealisztikus, átváltozós „színházi” előadásról van szó természetesen. A két betét önmagában is leképezi az *Ulysses* által bejáratott területet, a szatirikusan, komédiaként ábrázolt ír nemzettudatot, és az író által szakadatlan buzgalommal kutatót emberi ösztönéletet. Annak, hogy ilyen vitriolos Shakespeare-boncolást írhatott, talán az volt a legfontosabb *pszichés* feltétele, hogy nem akart konkurálni a „nagy szellemmel”. Belőle teljességgel hiányzik az a produkti-

vitást egyszerre gátló és serkentő ambivalencia, amely *Thomas Mann Goethe*-kötdését jellemzi. (Joyce alapvetően más lélek, mint a legfejlettebb, tökéletlen történelmi ország patríciusi környezetétől teljesítmény- és sikerorientált, értelmiségi attitűdje által társadalmi beilleszkedést, közéleti tekintélyt és befolyást - a tradicionális közép-európai írószerepet is! - igénylő Mann.) Ő Európa egyik legszegényebb nemzetének tudatosan társadalmon kívüli, velejéig *nonkonformista* művésze - hogy is lehetne másképp *Beckett* mestere! -, aki tehát pontosan tudja, „hogy az isteneket tisztelni kell”, velük legfőljebb évdni lehet, de konkurálni; legalábbis kétes értékű - ha nem éppen szánalomra méltó - pótcselekvés.

Mint már említettük, Írország nemzeti tudati neurozisének egyik alapköve a nemzeti nyelvről történt lemondás. Az angol számukra legfeljebb pót-anyanyelv, így tehát - bár anyanyelv(ük)ként érthetik Shakespeare-t vagy az angol költészetet - „igaz” írként sajátjuk sosem lehet. Sőt, számukra Shakespeare alakjában az angol génusz formálódik meg, mely többek között az ő kizsákmányolásuk által nőhetett oly nyomasztóan nagygyá. Shakespeare művei és szelleme - nem személye - az ír kisebbségi érzés és az ír elnyomástudat szimbóluma (Joyce értelmezésében) és nem az európai kultúra egyik, ha „mű-anyanyelven” is, birtokolt fejedelme.

Az *Ulysses* másik nagy betétjében - mintegy ennek a szatirikusan intellektuális mini-komédiának ellentétpárjaként - újra az ösztönöké a főszerep. Mily kevés és korlátozott egy emberi lét, az egy testre szabott szerep, sóhajthat fel az író, hogy minden, emberi mivoltunkból magától értetődően következő vágyunk - legyen az akár létünk korlátaiba való bele nem törődésünk is, ha csak a szellem, a képzetet és az ösztönök ábrándos játékaival által is - hányszor és hány-

szor kívánná önmagunkat: testünket, lelünköt vagy szerepeinket elhagyni, hogy hol áldozatok, hol mártírok, hol győzők, hol legyőzöttek vagy éppen zsarnokok lehessünk, az önmagunktól való szabadulás velünk született ösztönétől hajtva.

Lélekcseré

Van az *Ulysses*nek egy harmadik betétje is, de ezt csak figyelmetlenségből lehet annak nevezni; nemcsak jó értelemben vett túlrirtsága, nemcsak művészi ereje folytán, de azért is, mert ezzel fejeződik be a *nagy mű*, vagyis a próza szövete csak félig-meddig foglalhatja magába! Bloom, ez a szándékosan rosszul nevezett dublini Odiszeusz - aki legalább annyira megszemélyesítője az író énjének, mint *Dedalus*! -, ebben a fejezetben érkezik haza a feleségéhez. Már mindketten túl vannak egymás „megcsalásán”, és mind a ketten mindent pontosan tudnak. *Molly*, akit férje első álmából ver fel, az álmatlanság kényszerében végiggondolja sorsát. Az író itt női lélekbe bújva, páratlan megfigyelőképeséggel, nemi, nyelvi és tudati azonosulással ábrázolja az asszonyi hiúságot, a női érzékenységet, a nőkre oly jellemző érzelmi memóriát és sajátos alárendeltségi viszony megélését. És ebben a végtelenül tárgyilagos, önmagával teljesen nyílt és őszinte belső monológban, mely harmonikusan egyesíti álmot és ébrenlét gondolatí szárnyalását; leltárba veszi egész életét; kamaszkorának gibraltári emlékeitől, nemi azonosságának megtalálásán át, házasságán, gyermekszülésén keresztül saját jelenéig. Hasonló következetességgel regisztrálja férje minden gyengeségét, hazudozását, férfias faragatlanságait, stagnáló, önmagát felülmúlni képtelen életét, ahogy a megoldásra váró problémákat magától eltelve mindig a könnyebbik utat választja, és ha maga ott is van, valahogy mégis mindenből kimarad...

Csak hogy *Molly* érzékeny, sőt okos nő,

ha műveletlen is. Ismeri környezetét, és valahogy *nagyon tudja*, hogy Bloom nem képes olyan rossznak lenni, hogy ne lenne valamivel külön a belterjes kis világukban élőkénél... Talán nem is egészen érti, miért is van így, miért *kell*, hogy így legyen, mégis tisztában van vele. Ezért, hogy *Bloomról* szól az az utolsó, elhíresült, a regényt lezáró szó, melynek tévesen értelmezett optimizmusát éppen a marxista kritika gondolkodásmódjától vették át a kevésbé gyanakvók, mely lényegéből fakadó természetességgel közösisítette ki ezt a remekművet: Igen!

Kitekintés

Az európai prózatörténetet *betetőző* mindhárom nagyregény klasszikus gyökérű, korszakhatáron, történelmi törésvonal mentén született, enciklopédikus gazdagsággal. Prousté talán a legszebb és legemberibb - balzaci és bergsoni; Joyce-é nemcsak a legösszetettebb, de még befejezett is - homéroszi; míg a nietzscheánus Musil felkészültsége és műve több tudományág területére is kiterjed. Világuk nemcsak elkápráztató, de a teljesség igényével készült művészi összefoglalás is. Az olvasó - látva korunkat - nehezen szabadul a gondolatától: mintha mementónak készültek volna.

Sámuel Péter

Joyce szobra Szombathelyen
(Véres Gábor és Najmányi László alkotása)

Gitta könyve: „Még Auschwitzban is megvolt bennem az életvágy”

Mann-Schöner Gizella - akit mindenki Gittának szólít évtizedek óta - az ukrán határ mellett fekvő Csengeren született, s nem sokkal múlt tizennégy éves, amikor Auschwitzba került. A holokauszt túlélő, testben és lélekben máig erős asszony életét Shiri Zsuzsa újságíró írta meg a Gitta könyve című műben. A kötet bemutatóját a napokban tartották Budapesten, ebből az alkalomból beszélgettem Gitta névvel.

Egy budapesti lakásban találkozom vele, apróska asszony, aki a korához képest meglepően kiváló testi-szellemi állapotban van. Bot nélkül közlekedik, és amikor betoppanok hozzá, éppen az *Egyesült Államokban* élő fiával telefonál héberül. Aztán befejezi és helyet kínál, a szeme kíváncsi, sőt, mosolygósan kíváncsi. Olyan érdeklődő tekintettel néz rám, mintha ő volna az, aki interjút akar csinálni velem, pedig én

jöttem, hogy kérdezzem. Aztán csak bámulok: a beszélgetés közben egy pillanatra sem fárad el, s habár olykor egy-egy emlék kapcsán könnybe lábad a szeme, hamar erőt vesz magán. Azt mondja, ezért élte túl *Auschwitzot* is: erőt vett magán. Élni akart.

- Elolvastam *Shiri Zsuzsa* könyvét, és szinte szégyellem, hogy ezt kell mondanom, de közben többször elsírtam magamat.

- Pedig a könyv nem szomorú.

- Ezt hogy érti?
- Nem a könyv szomorú, hanem az, ami történt. Illetve nem az a jó szó, hogy szomorú, hanem az, hogy tragikus. De megbirkóztam vele.

- Hogyan lehet egy család meggyilkolásával megbirkózni? Elfelejtí az ember a fájdalmat?

- Azt nem lehet elfelejteni. De előhozni sem kell mindig. Úgy látszik, az életösztön az, ami nagyon erős. Hogy is mondjam, az életre vágyás. Az élet folytatásának a vágya. A fájdalom olyan nagy és olyan nehéz, hogy muszáj félretenni. Nem elzárni kell, hanem félretenni.

- Hogy kell ezt a mindennapokban elképzelni? Az ember tudatosan nem gondol a múltra?

Gitta néni a könyvbemutatón

- Az élet azt követeli az embertől, hogy a jövőbeli teendőire koncentráljon. Nincs idő a múltra. És az ember azt nem bírja elviselni, hogy minden egyes nap a múlton rágódjon. Élni kell tovább.

- Miután elment, hány év után jött vissza újra Magyarországra?

- Ötvenhárom év után.

- Miért várt ilyen sokáig?

- Ez nem tőlem függött. A családi helyzet miatt alakult így. Ráadásul én azt éreztem, hogy el kell távolodni innen. Olyan fájdalmas volt, ami itt történt velünk, hogy el kellett menni, el kellett távolodni. Nem tudtam volna itt élni azzal a fájdalommal, amit éreztem a családom elvesztése után. Ezért döntöttünk úgy a férjemmel, hogy elmegyünk Amerikába. Nem volt könnyű, nagyon nehéz volt eleinte, küszködünk eleget, de talpra álltunk, mert belevágtunk a bőrbizniszbe és bejött. Önállósítottuk magunkat, jól ment az üzlet, két gyerekünk is született, egy lány és egy fiú. Fizikailag ott éltünk Brooklynban, de a szívünk Izraelben volt, úgyannyira, hogy amikor kitört a hatnapos háború, a férjem jelentkezett önkéntesnek. De mire meglelték volna a szükséges papírokat, a háborúnak már vége is lett. Megéltünk, a gyerekek megtanultak angolul, a férjem gyakorolta a vallását, szóval a gyerekek héber iskolába jártak, cionista nevelést kaptak. A férjem sajnos 1974-ben

hirtelen meghalt, nekem kellett átvennem az üzemet.

- A gyerekeinek mi az anyanyelve?

- A héber. Nem a magyar, nem is az angol.

- Akkor nekik Magyarország már nem sokat jelent.

- Szinte semmit. De eljöttek velem ide, hogy megnézzék, honnét származom. Miután kiköltöztem Izraelbe, ők átjöttek Amerikából, hogy meglátogassanak, ez három éve volt, akkor eljöttünk Magyarországra és elvittem őket Csengerbe, ahonnan indultam.

- Milyen érzés volt újra látni a várost?

- Csengert 1970-ben elöntötte a nagy árvíz, nagyon kevés maradt meg a múltból.

- Ez Gitta néninek bizonyos szempontból talán jó is, nem? Nem kellett látnia a múlt emlékeit.

- Nem volt jó. Csalódás volt. Mert én látni akartam a múltat. A nagymamának ott volt a háza a temető mellett, a kertjében nagyon finom almát teremtek az almafák. Mindent elmosott a víz.

- Az a csengeri kislány, aki maga volt, gondolta volna a háború előtt, hogy a XXI. században Izraelben fog élni, beszél majd angolul, jiddisül, héberül, svédül, a gyermekei meg Amerikában élnek?

- Érdekes ez, mert amikor a férjemmel megérkeztünk Brooklynba, a férjem elvitt engem a Wall Streetre, s azt kérdezte: Gittus, Csengerben gondoltál arra, hogy onnan, a világ végéről a világ pénzügyi központjába kerülsz? Sokat gondolkodtam ezen, mert sok mindent megéltam, amire sosem gondoltam volna. Otthonról elkerültem a lágerbe, a fasizmusból aztán a kommunizmusba, a kommunizmusból a cionizmusba, a cionizmusból a demokráciába, és most Izraelben élhetek, amire nagyon büszke vagyok. Ezt az utat jártam be, pedig hat elemim van, és a magyaron kívül mégis beszélek négy nyelven.

- A könyvben szó esik arról, hogy a holokauszt után sokan elhagyták a vallást, Gitta néni ez hogyan és miért történt?

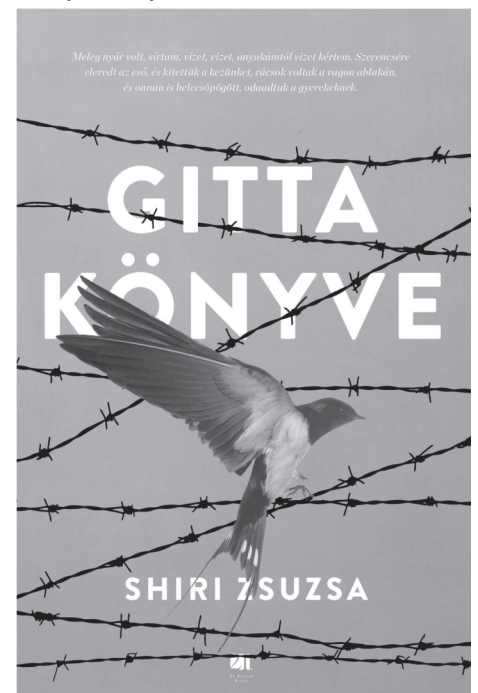
- A háború előtt nem is istenhívő voltam, hanem istenfélő. Félttem, hogy ha rossz szat tesz, akkor Isten megbüntet. De találoztam egy fiúval, aki azt mondta, hogy a vallás szerint csak álom, rábízunk a bajunkat erre az álomra, és abban bízunk, hogy minden Isten akarataival történik. Az ő hatására azon kezdtem gondolkodni, hogy hogyan engedhettem meg az Isten azt, ami velünk történt? Olyan nehéz sorsú ember volt az anyám, küszködött, hogy minket felneveljen. Miért érdemelte azt a büntetést, hogy a halálba küldjék, az ölésben egy gyerekkel? Mi bűnük volt azoknak, akiket

meggyilkoltak? Semmi! Mi bűne volt a megölt gyerekeknek? Semmi! Mi bűne volt az istenhívő, vallásos zsidóknak, akiket elvittek és megölték? Semmi! És sikerült engem ennek a fiúnak meggyőznie. És egyszer azt vettem észre magamon, hogy megkönnyebbültem. Nem félttem többé. Más-képp kezdtem látni a világot, mert azt éreztem, hogy most már én vagyok a felelős a saját tetteimért. Hadd kérdezzek én is valamit, jó?

- Persze!

- Mit gondol a könyvről?

- Nagyon jó. Igazi emberi sorsról szól. Az ilyen könyveket szeretem.

- És nem szépíték benne semmit. Azt akartam, hogy minden úgy mondjak el, ahogy megéltam. Nagyon szenvedtem, hogy elveszítettem a szüleimet, még a mai napig elgyengülök ettől. De akkor sem mondtam le magamról. Még Auschwitzban is megvolt bennem az életvágy. De most is megvan! Mert még látni akarom, hogy Izraellel, az én országgal megbékélnek a szomszédai. Ahogy itt Európában, az Unióban meg tudtak egyezni az államok, hátha oda-haza is meg fognak egyszer egyezni. Remélem, hogy megérem ezt is.

A Gitta könyve című kötet szerzője Shiri Zsuzsa újságíró, aki az ELTE történelem-szociológia szakán, majd a Tel-Avivi Egyetem film és televíziós tanszékének rendező-producer szakán végzett. 1992 óta él Izraelben, ahonnan 2003 óta tudósítja a magyar médiát.

Kácsor Zsolt

(Forrás: mazsihisz.hu)

Corrie ten Boom, a holland órásmesternő története, aki 800 zsidót mentett meg a holokausztól

1940 és 1944 között Corrie ten Boom és családja a nácik elől menekülő zsidókat rejtették az otthonukban.

A család a holland Haarlem városában, a Barteljorisstraaton bevásárló utcán üzemeltetett órásüzletet, és a bolt fölötti otthonukban, Corrie szobájában kialakítottak egy titkos szobát, ahol mintegy 800 zsidó talált menedékre. A ten Boom család azután csatlakozott a holland ellenálláshoz, miután Németország 1940-ben megszállta Hollandiát. Corrie, a nővére és édesapjuk hithű reformátusok voltak, akik tiszta szívből hitték, hogy mindenki egyenlő Isten színe előtt, ezért védelmet nyújtottak azoknak a zsidóknak, akik bekopogtak az ajtajukon.

A ten Boom család

1944-ben azonban egy besúgó az otthonukra szabadította a német titkosrendőrséget, a Gestapót, és ezzel mindennek vége lett. Corrie-t, a nővérét, Betsie-t és az édesapjukat, Caspert, letartóztatták. Casper néhány nappal később meghalt a börtönben, a lányok pedig koncentrációs táborba kerültek. Betsie a táborban halt meg, de Corrie túlélte, és miután a háború végét ért, létrehozott egy rehabilitációs klinikát a holokauszt túlélői számára, a megbocsátás erejét hirdette, és könyvet is írt tapasztalataiból.

Corrie ten Boom korai évei

Cornelia Arnolda Johanna „Corrie” ten Boom 1892. április 15-én született. Ő volt a legfiatalabb a család négy gyereke közül, vallásos, református családban nőtt fel. Az egész család a Casper által vezetett órásbolt feletti lakásban élt, és Corrie-t már gyerekkorában is lenyűgözte az órákészítés mestersége. „Mindig boldognak éreztem magam ebben a kis boltban, apró hangjaival és kis ragyogó szerkezetekkel teli polcaival” - írta később *The Hiding Place* című memoárjában.

Anyja halála és egy sikertelen szerelem után úgy döntött, hogy apja nyomdokaiba lép, és kitanulja az órásmesterséget. „Olyan örömet találtam a munkában, amiről

soha nem is álmodtam” - írta. Az apja mellett végzett munka mellett egy iskolába is beiratkozott, hogy ott tanulja a mesterséget, és 1922-ben ő lett az első okleveles női órásmester Hollandiában.

Betsie, Nollie és Corrie

Amellett, hogy apjának segített a bolt vezetésében, fiatal lányok számára létrehozott egy ifjúsági klubot, amely vallási oktatást kínált. A ten Boom család csendes békéjét azonban hamarosan feldúlta a háború.

A nácik megszállták Hollandiát

1940. május 10-én a németek megszállták Hollandiát, és május 17-ig teljesen el is foglalták az országot. Az ország hamarosan veszélyessé vált a zsidó állampolgárok számára. Az 1940-es évek elején több ezer zsidót küldtek koncentrációs táborokba. Amikor a zsidó állampolgárok letartóztatása egyre gyakoribbá vált, a ten Boom család vállalta, hogy házhoz szállítja zsidó megrendelőinek az órákat, hogy ne nekik kelljen kockáztatniuk. „Bármelyik percben kopoghatnak ezen az ajtón” - emlékezett vissza egy zsidó családnál tett látogatására Corrie ten Boom. - „Lehet, hogy ezeket a gyerekeket, ezt az anyát és ezt az apát egy teherautó rakterébe terelik.”

Reformátusokként ten Boomék szilárdan hitték abban, hogy Isten színe előtt minden ember egyenlő. Amikor egy Kleermaker nevű zsidó nő a segítségüket kérte, tárt karokkal fogadták. „Ebben a háztartásban Isten népét mindig szívesen látják” - mondta Casper ten Boom. Ezután nem telt sok időbe, hogy híre menjen a ten Boom család nagylelkűségének, és egyre többen kerestek náluk menedéket.

A család még egy titkos szobát is kialakított Corrie hálószobája mögött. A szoba nem volt nagyobb, mint egy szekrény, de körülbelül hat ember elfért benne. Szellőzőrendszerrel is rendelkezett, és a házban egy csengőt is felszereltek, hogy egy esetleges biztonsági ellenőrzés esetén gyorsan riasztani lehessen az ott tartózkodókat, hogy rejtőzzenek el. Az ott menedéket ke-

reső zsidók közül voltak, akik hosszabb ideig maradtak, mások néhány nap után továbbmentek.

Az állandó veszély ellenére a ten Boom háztartásban általában jó hangulat uralkodott, és az ott bujkálók gyakran zenéltek közösen. Egy alkalommal még egy színdarabot is elpróbáltak.

A veszély azonban egyre nagyobb volt, és 1944. február 28-án a Gestapo kopogott a Boom család ajtaján, miután egy informátor feljelentette őket. A házkutatás és a család kihallgatása után letartóztatták Corrie-t, Betsie-t és Caspert, de soha nem találtak meg egyetlen zsidót sem, aki a titkos szobában rejtőzködött.

Hogy élte túl Corrie ten Boom a náci koncentrációs táborok borzalmait

A Gestapo végül 30 embert tartóztatott le, akik aznap a ten Boom család otthonában tartózkodtak, de végül, Casper, Betsie és Corrie kivételével mindenkit szabadon engedtek. A titkosrendőrök a 84 éves Caspert is el akarták engedni, de az idős férfi azt mondta: „Ha ma hazamegyek, újból kinyitom az ajtómat minden rászorulónak, aki bekopog.” Tíz nappal később megbetegedett, és a börtönben halt meg.

Caspar ten Boom

Corrie és Betsie néhány hónapig börtönben voltak, aztán 1944 júniusában áthelyezték őket a vughti koncentrációs táborba. Szeptemberben újra áthelyezték őket, a hírhedt ravensbrücki koncentrációs táborba, amit kifejezetten nők számára tartottak fenn.

A táborban Corrie és Betsie brutális körülmények között éltek a többi nővel együtt. A náci örök rendszeresen használták foglyaikat különböző kegyetlen kísérletekhez. 1939 és 1945 között több mint 100.000 nő halt meg a táborban. Betsie nem is élte túl a megpróbáltatásokat, 1944. december 16-án, 59 éves korában meghalt. De még halála előtt is a keresztyén elveket vallotta: „Nincs olyan mély gödör, aminél Isten sze-

retete ne lenne mélyebb.”

Corrie a rendkívüli szerencsének, egy elírásnak köszönhetően menekült meg, és 12 nappal a nővére halála után szabadult. Miután Corrie kiszabadult, az ő korcsoportjába tartozó nőket mind gázkamrába küldték.

Háború utáni élete és öröksége

Miután kiszabadult a koncentrációs táborból, Corrie ten Boom hazament, de az általa ismert város addigra teljesen megváltozott. Ő azonban így sem vesztette el a hitét. Rehabilitációs központot nyitott a koncentrációs tábor túlélői számára és továbbra is a megbocsátás erejét hirdette. 1947-ben még egy volt fogvatartójának is megbocsátott. A férfi nem emlékezett rá, Corrie azonban igen. „Meg kellett tennem. Isten bocsánatának előfeltétele, hogy megbocsá-

tunk azoknak, akik bántottak minket.”

Corrie ennek a gondolatnak szentelte élete következő 30 évét. Több mint 60 országba ellátogatott, hogy a megbocsátás erejét hirdesse. 1983. április 15-én, 91 éves

korában hunyt el, tehát ugyanazon a napon, amikor született. A judaizmusban ezt a szimmetriát áldásnak tekintik azok számára, akik teljesítették küldetésüket a Földön.

Corrie, Betsie és Casper ten Boom erőfeszítéseikkel mintegy 800 életet mentettek meg.

Forrás: filantropikum.com

Bennett: A Moszad múlt hónapban részt vett egy küldetésben, hogy információt szerezzen Ron Arad eltűnt navigátorról

Naftali Bennett miniszterelnök a napokban, a Kneszet téli ülésszakának megnyitóján elárulta, hogy a Moszad ügynökei a múlt hónapban részt vettek „egy bátor küldetésben, hogy új információkat gyűjtsenek az eltűnt Ron Arad navigátorról”.

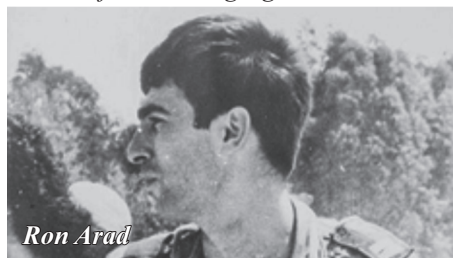
Az Izraeli Légierő navigátorának repülőgépét 1986-ban lelőtték Libanon felett, és széles körben azt feltételezik, hogy már nem él. „Egy összetett, széles körű művelet volt. Ez minden, amit erről most mondani lehet” - mondta Bennett. - „Újabb erőfeszítéseket tettünk az úton, hogy megértsük, mi történt Ronnal.”

A miniszterelnök köszönetet mondott a Moszad embereinek, ígéretet téve, hogy „továbbra is intézkedni fogunk, hogy fiaink hazatérjen, bárhol is legyenek”. Az ellenzék néhány tagját kivezették a Kneszet plenáris üléséről, miután dühös bekiabásokkal zavarták Naftali Bennett miniszterelnök beszédét.

A 12-es csatorna esti riportja közzétette a Moszad vezetője, David Barnea zárt ajtók mögött elhangzott beszédét, melyen azt mondta a küldetésről, hogy „bátor és összetett művelet volt - de kudarcot vallott”.

A Miniszterelnöki Hivatal ezt követően reagált a védelmi intézmény vezető tagjainak kritikájára, amiért Bennett nyilvánosságra hozta a titkos akciót. „A Ron A-

raddal kapcsolatos hírszerzési kampány sikeres művelet volt, amelyet kivételes operatív célok teljesítésével hajtottak végre.” A Miniszterelnöki Hivatal szerint „érdeemes volt eljuttatni az információkat a Kneszet tagjaihoz és a nagyközönséghez, kifejezve a nagy erőfeszítést és elkötelezettséget, hogy hazahozzuk fiainkat, miután az ellenség elfogta őket. Minden egyéb információterjesztés hazugság”.

Az izraeli légierő 2018 októberében két korábban nem publikált fotót tett közzé Ron Arad navigátorról a katonai szolgálata alatt, pontosan 32 évvel azután, hogy eltűnt Libanon felett. Egyikük Aradot mutatja repülőruhájában, míg a másik civil öltözkömben ábrázolja a barátai mellett. A navigátor 1986. október 16-án tűnt el, miután ő és Jisáj Aviram pilóta katapultált repülőjükből Dél-Libanon felett.

Aviramot nem sokkal később kimentették, de Aradot nem találták meg. Izrael úgy

véli, hogy a síta Amál mozgalom elfogta, majd Libanonból Iránba vihették, majd vissza. Fogsága első két évében több életjel is érkezett róla, köztük fényképek és levelek, de az utolsót 1988. május 5-én küldték. Nem tudni, mi történt vele ezután.

Egy 2004-es katonai bizottság megállapította, hogy Arad az 1990-es években halt meg, miután súlyos betegsége alatt megtagadták tőle az orvosi ellátást, és a Bekavölgyben temették el. 2006-ban a Hezbollah vezetője, Hasszán Naszralla azt mondta, a csoport úgy véli, Arad meghalt, és temetkezési helye ismeretlen; 2008-ban Gerhard Konrad német tárgyaló azt mondta Izraelnek, hogy a Hezbollah szerint Arad 1988-ban halt meg egy szökési kísérlet közben. Ennek ellenére Izrael vezetése 2009-ben azt mondta, hogy azzal a feltételezéssel dolgoznak, hogy Arad életben van.

2016-ban a Moszad kémügynökség és az Izraeli Védelmi Erők Katonai Hírszerzési Igazgatóságának közös jelentése arra a következtetésre jutott, hogy Arad valószínűleg 1988-ban már halott volt, korábban, mint hitték.

Az információk nagy része titokban van, mivel Izrael minden biztonsági ága továbbra is próbálja megoldani Arad sorsának rejtélyét.

Forrás: ujkelet.live

A II. világháború leghíresebb kémnője, a Gestapo legkeresettebb személye volt

A Fehér Egér néven ismert, rettenthetetlen kémnő hihetetlen bátorsággal és vakmerőséggel hajtott végre a legveszélyesebb feladatokat is.

Nancy Wake nővérként, majd újságíróként kezdte karrierjét, életét azonban teljesen megváltoztatta az, hogy tanúja volt a náciizmus úttörésének, valamint Hitler hatalomra jutásának. Elborzasztották a németek tettei, és úgy döntött, nem nézheti őket tétlenül. Kezdetben tudósítónak tevékenykedett, később viszont a francia ellenállás tagja lett. Férfiakat megszégyenítő erővel, kitartással és bátorsággal hajtotta végre az életveszélyes küldetéseket, és bár a Gestapo legkeresettebb személyévé vált, mindig ki tudta játszani őket. A *Fehér Egér*ként ismertté vált kémnő több kitüntetést is kapott a II. világháború alatt végzett munkájáért.

Nővérből lett újságíró, majd kémnő

1912-ben született Új-Zélandon, a hat testvér közül ő volt a legfiatalabb. Családjával később Ausztráliába költöztek és Sydney-ben telepedtek le. Édesapja hamarosan visszatért szülővárosukba, így anyjuk, Ella Wake egyedül nevelte fel a gyermekeket. Nancy 16 éves volt, amikor elszökött otthonról, majd nővéreként állt, ezt követően pedig a nagynénjétől örökölt pénzből New Yorkba és Londonba utazott és újságírónak tanult. Az 1930-as években Párizsban dolgozott tudósítónak, tanúja volt Hitler és a náci mozgalom felemelkedésének, valamint a zsidók bántalmazásának. 1937-ben ismerkedett meg a gazdag francia üzletemberrel, Henri Edmond Fiocccal, két évvel később pedig össze is házasodtak. A háború kitörésekor Marseille-ben éltek, és mindketten aktív szerepet vállaltak a francia ellenállásban. Nancy először futári, hírvivői szerepet töltött be, és bár a Gestapo hamar felfigyelt rá, egyszerűen nem tudták elfogni. Részt vett szabotázsakciókban, majd kémként tevékenykedett, élete állandó veszélyben volt. A németek kétségbeesetten próbálták elfogni, 5 millió frankos vérdíjat tűztek a fejére, és ő lett a Gestapo legkeresettebb személye. Ám a *Fehér Egér* becenevet kapott hölgy mindig kicsúszott a markukból.

Vérdíjat tűztek a fejére, de sosem kapták el

A britek arra is kiképezték, hogy pusztán kézzel öljön, karatemozdulatokat tanult,

valamint az ejtőernyő és a gépfegyver használatát is elsajátította. Elképesztően bátor, erős és okos asszony volt, és egyben ő volt a legnőiesebb harcos kém is: sehová nem utazott imádott Chanel rúzsja, arckrémje és vörös szaténpárnája nélkül. 1943-ban letartóztatták, de négy nappal később szabadon kellett engedniük, ő pedig a *Pireneusokon át Spanyolországba*, majd Angliába szökött. Itt a Churchill által vezetett *Special Operations Executive*, azaz a *Különleges Hadműveletek Végrehajtó Egységének* tagja lett. Ugyanebben az évben szörnyű tragédia érte, ám ő erről a háború végéig nem értesült: a Gestapo elfogta férjét, megkínozták, majd megölték, mert nem volt hajlandó feladni feleségét.

Nancy Wake férjével

1944-ben Nancy ejtőernyővel ereszkedett le Franciaországba, így szállított fegyvereket az ellenállóknak. A rettenthetetlen asszony volt, hogy pusztán kézzel ölt meg náciakat, összesen több mint ezer német katonával végzett. Egyszer egy 72 órás bicikliutat tett meg ellenséges területen azért, hogy fontos információkhoz juthasson, és helyreállíthassa a Londonnal való rádiókapcsolatot. Ha kellett, kemény, kíméletlen döntéseket hozott, életveszélyes küldetéseken vett részt, a Gestapo számára pedig nemcsak a legkeresettebb, hanem a legmisztikusabb személy is lett, ugyanis zseniálisan cselezte ki őket, és mesterien rejtőzött, menekült el előlük. Egy, a Gestapo központjára mért rajtaütés során 38 emberrel végzett. Amikor tudomására jutott, hogy a férfiak fogva tartanak három lányt, és sze-

xuálisan bántalmazták, kihasználják őket, azonnal az elengedésükre kényszerítette őket. Észrevette azonban, hogy az egyikük német kém, ezért kíméletlenül kivégeztette. 2001-ben egy ausztrál újságnak azt nyilatkozta: ő maga nem volt egy kedves, jó ember, és nem viselte meg nagyon a nő halála, ugyanis nem szenvedett, és ha ezt nem teszi meg, rá sokkal szörnyűbb sors várna. Sokszor került borzasztóan nehéz helyzetbe, de mindig próbálta a legjobb döntést hozni. Nancy Wake nem kímélte az ellenséget.

Az idős Nancy

Élete a háború után

A kémnő a háború után értesült arról, hogy férjét kivégezték, a történetek nagyon megviselték, és soha nem bocsájtotta ezt meg magának. Később visszaköltözött Ausztráliába, és politikai pályára akart lépni liberális jelöltként, de nem sikerült mandátumot szereznie. Hamarosan ismét Angliába utazott, majd a brit hírszerzésnek dolgozott. 1957-ben feleségül ment egy korábbi pilótához, John Forwardhoz, aki 1997-ben hunyt el. 1985-ben emlékiratai mellett két életrajz is készült róla, illetve az 1980-as évek végén egy televíziós minisorozat is bemutatta életét.

Nancy Wake utolsó éveit egy idősek otthonában töltötte, és 2011-ben, 98 évesen hunyt el. Világháborús tevékenységét több kitüntetéssel jutalmazták: elnyerte a *George Medalt* 1945-ben, megkapta a *Francia Köztársaság Becsületrendjét*, az amerikai *Szabadság-érdemrendet*, valamint az ausztrál *Companion of the Order of Australia* nevű, civileknek adományozható legmagasabb rangú állami kitüntetést is.

Váradi Melinda

(Forrás: femina.hu)

Idén lett 85 éves az a zsidó asszony, aki forradalmasította az európai étkezést

Kevesen tudják, hogy közel-keleti konyha fogásainak nyugat-európai népszerűsége egy olyan zsidó asszonynak és családjának köszönhető, akiknek Nasszer egyiptomi elnök zsidóellenes intézkedései miatt kellett emigrálniuk Kairóból. Ezt az asszonyt Claudia Rodennek hívják, idén lett 85 éves, ebből az alkalomból közölt róla egy hosszú és méltató cikket a *The New York Times*.

Az, hogy a nyugat-európai emberek milliói kedvelik a pitát egyszerű fokhagymás hummuszba mártogatva, továbbá ismerik a gyrost, a piláfot, s nem idegen tőlük az izraeli konyha sem, voltaképpen egy Londonban élő, 85 éves zsidó asszonynak, Claudia Rodennek és családjának köszönhető.

Claudia 1936-ban Kairóban született egy szefárd zsidó családban, Elie Douek és felesége, Nelly gyermekeként. Hárman voltak testvérek, rajta kívül volt két bátyja is, a szülők kereskedők voltak, ebből tartották el az öt tagú családot. Claudia gyerekkorában sportolt és festett: 15 évesen hátúszásban országos bajnok lett, majd 1953-tól Párizsban, később pedig Londonban, a *St. Martin's* képzőművészeti iskolában tanult festészetet.

Hamarosan azonban az egész családja követte Angliába, ugyanis az 1956-os szuezi válság idején Gamal Abdel Nasszer egyiptomi elnök kiutasította a zsidókat az országból. A Douek család minden vagyonát hátrahagyva menekült, és Londonban telepedtek le, ahol később Claudia ismert festőművész lett.

Hogy miképpen kanyarodott pályája a főzés, a receptkönyvkiadás és a közel-keleti konyha, az arab és zsidó ételek népszerűsítése felé?

Hát úgy, hogy a Douek család londoni otthona az 1950-60-as években az egyiptomi száműzött zsidók találkozóhelyévé vált. Míg elhagyott kairói otthonukban a főzés cselédek végezték a gazdag kereskedőcsaládnál, az emigrációban a családtagoknak maguknak kellett odaállniuk a konyhapulthoz, ha hazai ízeiket akartak kóstolni. A Douek család és barátai Londonban keleti fűszernövényeket termesztettek és aprítottak, tésztákat gyúrtak, és töltött szőlőlevelek és közel-keleti mézes sütemények mellett nosztalgizáltak előző életükről.

Abban az időben Közel-Keleten egy család örökbecsű receptjei a legszigorúbban őrzött családi titkok közé tartoztak,

az angliai száműzetésben azonban minden megváltozott. A receptek „valutává” váltak, méghozzá az egymással való kapcsolattartás, az összetartozás és a szeretet cseerejszökevényé. Mint Claudia Roden nyilatkozta: „mindannyiunkban erős késztetés élt arra, hogy összegyűjtsük és feljegyezzük a recepteket, hiszen az ételeink a kultúránk és az identitásunk megőrzését jelentették, s tudtuk, ha nem gyűjtjük össze a családi recepteket, azok elfognak tűnni”.

Több mint 1000 receptet és történetet gyűjtött össze. Mivel a Douekék londoni otthonában megforduló családok többsége a szefárd zsidó diaszpórához tartozott, nagyon sok zsidó recept gyűlt össze, de Claudia mintegy tíz éven át kutatta az arab világ más részeitől származó ételeket és szokásokat is.

Az így összegyűjtött receptekből Claudia Roden (aki férje után vette fel a Roden nevet) 1968-ban, 32 évesen adta ki a „*A Book of Middle Eastern Food*”, azaz „*A közel-keleti ételek könyve*” című kötetét, amely az első híradás volt a Közel-Kelet gazdag konyhájáról a nem arabul beszélő világ számára. Ez a könyv több száz hagyományos arab és zsidó recept ismertetésével vezette be a nyugati szakácsokat a közel-keleti konyha művészetébe.

Claudia Roden első könyve mérföldkönek számított, hiszen korábban angol nyelven nem lehetett ilyen átfogó és részletes művet találni a Közel-Kelet gasztronómiájáról. Roden asszony munkája volt az első, amely a Közel-Kelet teljes konyhaművészetét mélyrehatóan és tudományos igényűvel, ugyanakkor nagyon személyes módon mutatta be.

Ma már ki lehet jelenteni: a most 85 é-

ves Roden asszony 50 éves pályafutása során lényegében forradalmasította és megváltoztatta nemcsak a brit, de az egész nyugat-európai főzési és étkezési szokásokat. Műfajteremtőnek bizonyult a „*The Book of Jewish Food*”, azaz „*A zsidó ételek könyve*” című munkája is, amely irodalmi igényességgel mutat be egy kultúrát, ám mégis gyakorlati kézikönyv a zsidó fogások elkészítésének mikéntjéről.

Ma, amikor egész Európában ismertek és népszerűek a közel-keleti arab és zsidó ételek, nehéz elképzelni, hogy Roden műveit kezdetben furcsa ellenszenv fogadta. Mint egyszer nyilatkozta, amikor az emberek megtudták, hogy közel-keleti ételekről ír, leggyakrabban azt kérdezték tőle, hogy „*a receptek hozzávalóiban csak herék és állati szemgolyók vannak?*”. Ráadásul 1967-ben tört ki az arab-izraeli háború, s mivel Nagy-Britannia Izrael oldalán állt, az ellenséges kultúra ételei senkit sem érdekeltek.

Az azóta eltelt évtizedek alatt azonban művei és receptjei meghódították a nyugati világot. Összes könyve közül a „*Claudia Roden's Mediterranean*”, azaz a „*Claudia Roden mediterrán világa*” című könyvét tartják a legjobbnak.

Ennek a kötetnek a nagy rajongója a nálunk is jól ismert *Nigella Lawson*, aki már 1979, azaz 19 éves kora óta baráti kapcsolatban áll Roden asszonnyal. Nigella szerint ez a könyv olyan, mintha Claudia kedves, vidám és nagylelkű jellemének „párlata” volna.

- *Ha ezt a könyvet olvasod, olyan, mint-ha Claudiával beszélgetnél a kertjében* - mondta Nigella. - *Ráadásul ott van előtted egy csomó kis tányér különböző szöszökkel, s mindegyik azt kéri, hogy mártogass bele valamit. Ettől olyan érzése támad az embernek, mintha Claudia régi kairói házában ülne, és a teraszról nézné a naplementét.*

A *The New York Times* cikke alapján
Forrás: mazihsz.hu

Kiemelt ünnepeink (december - január)

December 1. (szerda)	HANUKA 3. napja
December 2. (csütörtök)	HANUKA 4. napja
December 3. (péntek)	HANUKA 5. napja, gyertyagyújtás: 15.30 előtt
December 4. (szombat)	HANUKA 6. napja, gyertyagyújtás: 16.50 után
December 5. (vasárnap)	HANUKA 7. napja
December 6. (hétfő)	HANUKA 8. napja
December 14. (kedd)	TÉVÉT 10. GYÁSZNAP, BÖJT (5.38-16.29)
Január 17. (hétfő)	TUBISVÁT - FÁK ÚJÉVE

Beköszönt a fák újéve, TuBisvát

A fák újéve, *TuBisvát* alkalmával a természet, a fák terméseit ünnepeljük, fogyasztjuk. A *Midrás* örökölt egy aranyos történetet az utókor számára, amely összekapcsolódik hamarosan beköszöntő ünnepünkkel, *TuBisvát*tal.

Hádriánusz római császár, *Tibériásban* sétálván, megpillantott egy öreg zsidót, aki éppen fügefafa palántákat ültetett el. A császár megkérdezte tőle, hogy az ő korában minek ültet fák, miből gondolja, hogy azok gyümölcsét még élvezni fogja? Az öreg azt felelte a császárnak, hogy ő egész életében ezt tette, ültetett fiatalkorában is, ültet most is.

„Ha megélem, még enni fogok ezekből a fügekből. Ha nem - úgy majd a fiam eszik belőle. Az apám és a nagyapám is azon voltak, hogy én ehessenek abból, amit ők ültettek...”

A bölcs magyarázatra a császár gúnyosan válaszolt:

„Ha megéled, és eszel is abból a fügeből, akkor majd gyere el hozzám és mondd el nekem...”

Eltelt jó néhány év, az öreg által ültetett

fák termőre fordultak, és sok gyümölcsöt adtak. A zsidónak eszébe jutott Hádriánusz gúnyos megjegyzése, ezért elhatározta, hogy elmegy hozzá. Egy kosár friss fügével meg is jelent *Rómában*, a császári palotában, s mikor a császár színe elé került, emlékeztette őt egykori találkozásukra.

Hádriánusz igencsak meglepődött az öreg zsidó láttán, akinek bölcs előrelátása így beteljesedett. Ezek után megparancsolta, hogy ültessék az öreget egy arany trónusra, majd töltsék meg a kosarát arany dukátokkal. Ezzel útjára bocsájtotta őt. A császár udvaroncái felettébb csodálkoztak uruk kegyes cselekedetén, meg is kérdezték, miért tette ezt?

„Én ne tisztelném meg - felelte -, amikor a Teremtője megtiszteli?”

Alighogy az öreg hazaért Tibériásba,

hamarosan az egész város arról a kosár aranyról beszélt, amit a császártól kapott. Az előzményét persze senki sem ismerte, így aztán az egyik asszony, akit a sárga irigység evett ekkora gazdagság láttán, férjét kezdte el szidni, hogy az egy lusta disznó, aki nem csinál egész nap semmit, pedig ő is vihetne a császárnak fügét, látszik mennyire szeretni, hiszen egy egész kosár aranyat adott egyetlen kosárért. Az embernek nem volt mit tenni, megtöltött egy zsákot fügével, majd elment ő is a palotába, hogy felajánlja a császárnak, mert az olyannyira szereti. Hádriánusz feldühödött ekkora szemtelenség láttán, s megparancsolta, állítsák a betolakodót a kapuba és saját fügéjével dobálják meg őt az arra járó emberek.

Amikor végre hazaért a szerencsétlen, szemrehányást tett a feleségének, hogy miatta keveredett ekkora kalamajkába. Az asszony nem vette szívére a dolgot, csak megjegyezte, hogy örülhet, hiszen a fügek érettek és puhák voltak, rosszabbul is járhatott volna, például, ha etrogokkal dobálják meg.

Forrás: bzsh.hu

A COVID 19 járvány negyedik hullámának rohamos erősödésére tekintettel, a Krízismenedzsment ajánlása alapján, a MAZSIHISZ és a BZSH vezetése határozottan ellenzi, hogy a taghitközségek és a körzetek, valamint az intézmények - a szokásos imádkozáson és a hanukai gyertyagyújtáson kívül - bármiféle (kulturális és egyéb) rendezvényt tartsanak, így a Mieve Klub rendezvényei határozatlan ideig szünetelnek.

Megértéseket köszönjük! Mindenkinek jó egészséget kívánunk, vigyázatok magatokra!

Budai Sófár

A BZSH Budai Körzet és a Frankel Zsinagóga Alapítvány havonta megjelenő kiadványa
Elnök: Tordai Péter • Rabbi: Dr. Verő Tamás • Klubvezető: Arató Judit
Főszerkesztő: Sárosi Viktória (sarosimaci@gmail.com, 06-30-551-2002)
A szerkesztőség címe: 1023 Budapest, Frankel Leó út 49.
Iroda: Sárosi Éva • Irodai órák: hétköznap 7-13 óráig • Telefon: 326-1445
Internet: www.frankel.hu • E-mail: info@frankel.hu
Nyomdai előkészítés: Katisch • Nyomda: Gléda Kft.
Támogató: Frankel Zsinagóga Alapítvány, MAZSÖK